

ностей в розвитку пізньопалеолітичної культури, властивих багатьом пам'яткам прильодовикової зони Європи, що пояснюється однотипністю господарської діяльності (наприклад, полювання на північного оленя, поширене серед населення значної території). Такий висновок неминучий при комплексному підході до вивчення пізньопалеолітичних поселень Прикарпаття, одним з яких і є досліджена пам'ятка.

А. П. ЧЕРНЫШ

Поселение Молодова I

(второй позднепалеолитический слой)

Резюме

Расположенная в отложениях второй надпойменной террасы правого берега Днестра стоянка Молодова I (Черновицкая область УССР) является многослойным памятником, содержащим остатки поселений мустьерского, позднепалеолитического и мезолитического времени. В статье рассмотрены материалы поселения второго слоя позднего палеолита, залегающие на глубине 2,55—2,65 м в лессовидных суглинках. На изученном участке (313 м²) были обнаружены скопления культурных остатков: следы от шалашеобразных жилищ, кострища, разнообразные кремневые изделия, терки и отбойники, а также остатки фауны, среди которых преобладали кости северного оленя. Интересны изделия из рога и кости: наконечники дротиков, лошिला, рукоятки, обломки топоробразных орудий.

Культурные комплексы поселения второго слоя позволяют заключить, что охота и собирательство были главными отраслями хозяйства. Исследованные материалы дают основание отнести этот памятник к концу позднего палеолита (шестая хронологическая группа позднего палеолита Прикарпатья), а также определить наличие генетической связи его с мезолитической культурой данного района.

С. В. СМЕРНОВ

Нові пізньопалеолітичні місцезнаходження на Закарпатті

У 1971 р. Закарпатською палеолітичною експедицією було виявлено кілька нових місцезнаходжень мустьерського та пізньопалеолітичного часу¹. Два з них відкрито в околицях с. Бігань Берегівського району Закарпатської області.

Місцезнаходження Бігань розташоване за 20 км на захід від м. Берегова, праворуч від автодороги Берегове — Чоп. Воно пов'язане з Біганською горою, яка являє собою окремих куполоподібний скельний останець вулканічного походження, перекритий четвертинними відкладами різної потужності. Гора має в плані неправильну форму діаметром близько 2 км. Висота її — приблизно 100 м над поверхнею рівнини. Горбисті північно-східні схили поросли лісом. Південно-східна, південна і південно-західна частини гори здавна використовуються для вирощування винограду.

У 1971 р. на площі виноградника була проведена плантажна оранка на глибину до 70 см. В результаті обстеження зораної поверхні тут виявлено нове пізньопалеолітичне місцезнаходження.

Як свідчать знахідки, зібрані у масивних брилах суглинку, вивернутих плугом, культурні залишки пам'ятки залягали у вигляді малопотужного шару на глибині 45—60 см від сучасної поверхні. Важливо зазначити, що ні вище, ні нижче цього рівня знахідки не траплялись. Отже, культурний шар до останнього часу не був зруйнований. Плантажна оранка не призвела до скільки-небудь значного переміщення архео-

¹ В. Н. Гладилін, С. В. Смирнов. Закарпатская палеолитическая экспедиция.— Археологические открытия 1971 года. М., 1972, стор. 310—311.

логічного матеріалу на площі, хоч і зрушила його з місця первісного залягання.

Знахідки поширювалися вузькою смугою від вершини гори до кінця мисоподібного виступу на південно-східному схилі (700×100м). Слід врахувати, що саме ця ділянка є найбільш рівною частиною гори, отже, найбільш придатною для влаштування поселення.

Для визначення перспектив польових досліджень пам'ятки було проведено шурфування нерозораної ділянки південно-східного мису.

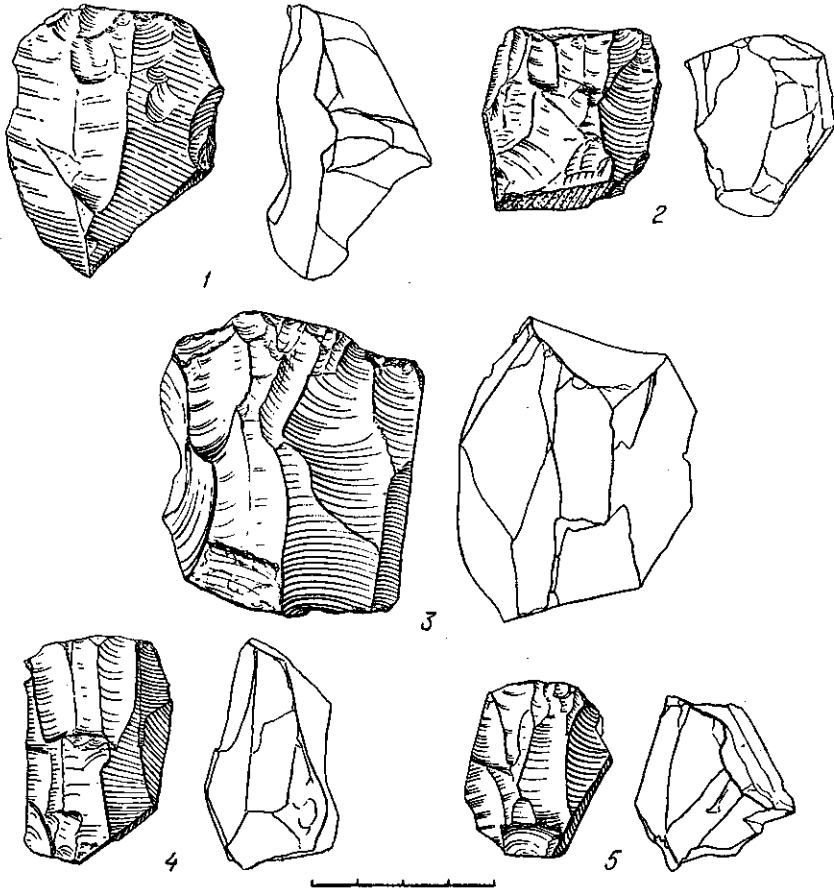

Рис. 1. Нуклеуси з місцезнаходження Бігань.

Лише в одному з трьох шурфів на глибині 40—50 см від сучасної поверхні виявлено кілька оброблених кременів, що підтвердило думку про незначну потужність культурного шару. На площі поширення культурних залишків знахідки розподілялись рівномірно. Всього було зібрано близько 300 виробів, виготовлених переважно з низькоякісного місцевого кременю.

Нуклеусів лише 11. За кількістю ударних площадок і характером робочих поверхонь вони розподіляються на кілька груп. Одноплощадкові: два однобічних (рис. 1, 1), чотири призматичних (рис. 1, 2), два з робочою поверхнею на ребрі. Двоплощадкові — два призматичних (рис. 1, 3, 4); багатоплощадкові — один екземпляр (рис. 1, 5).

Більшість нуклеусів має чіткі форми. Серед них виділяються вироби, призначені для одержання видовжених вузьких ножевидних пластинок. Такі нуклеуси є серед одноплощадкових (однобічних і призматичних) та двоплощадкових призматичних. Як свідчить характер об-

робки робочих поверхонь, для виготовлення видовжених пластин використовувались також екземпляри з робочою поверхнею на ребрі і багатоплощинковий нуклеус.

У групі заготовок різко переважають відщепи (239). Пластин всього 31. Більшість їх позбавлена чітких форм і паралельного огранення верхньої поверхні. Є чотири мікропластинки.

Найвиразнішу групу виробів з Біганської гори становлять кам'яні знаряддя праці (10). Скребоків шість (рис. 2, 1—6). Виготовлені во-

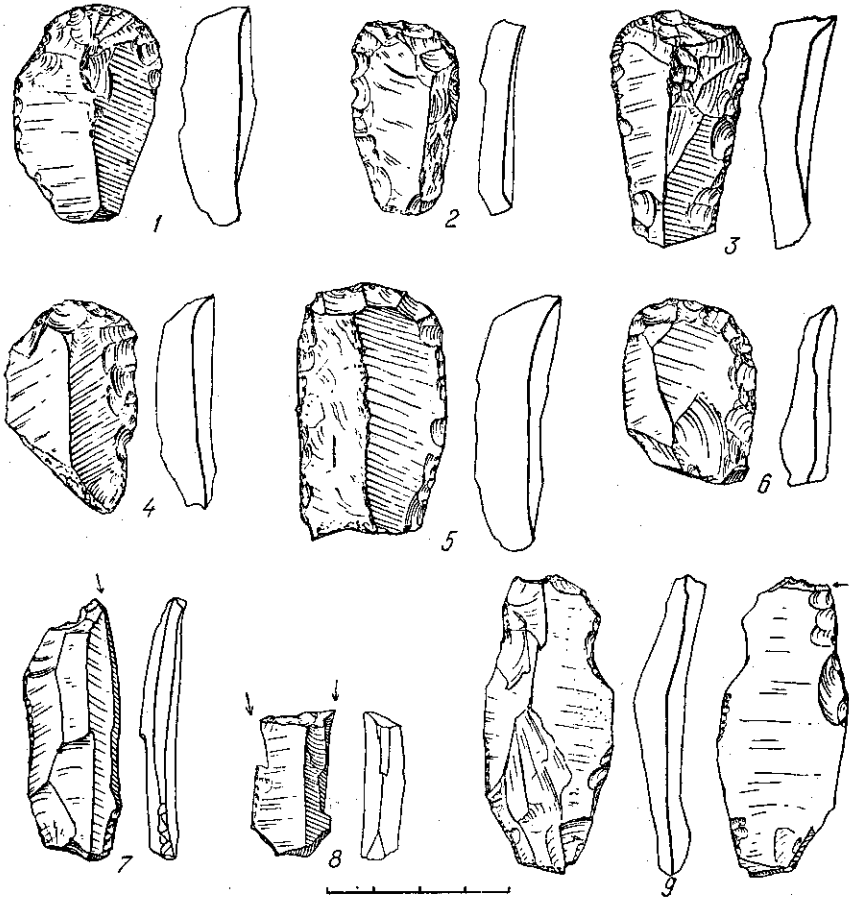

Рис. 2. Скребки, різці та знаряддя з виїмкою з місцезнаходження Бігань.

ни на грубих, широких ножевидних пластинах з двогранною верхньою поверхнею і чітко вираженим ребром посередині. Крутою скребковою ретушшю робочим краям надано правильної опуклої форми. Характерно, що обробці підлягала не лише робоча ділянка, але й один або обидва бічні краї. Чотири скребки з шести мають високий, майже прямовисний робочий край.

Різців всього два — боковий і подвійний боковий (рис. 2, 7, 8). За характером використаних заготовок вони різко відрізняються від скребоків. Їх виготовлено на якісних тонких ножевидних пластинах.

Є в колекції асиметричні вістря на пластинах. На одному з них оброблені обидва бічні краї, що сходяться в одній точці (рис. 3, 1). На другому, виготовленому з тонкої крем'яної пластинки, ретушовано лише скошений верхній кінець (рис. 3, 2). Це вістря було виявлено на значній віддалі від основних знахідок, тому належність його до комплексу не з'ясована.

Мабуть, багатофункціональне призначення мало знаряддя з виїмкою (рис. 2, 9). Його лівий верхній кінець оброблено на зразок різця, а бічний край — плоскою загострюючою ретушшю. Своєрідним оформленням виділяється масивне знаряддя, виготовлене на великому нуклеоподібному уламку. Злегка заокруглений верхній кінець з правого боку підправлено ретушшю (рис. 4).

Нечисленність виробничого інвентаря не дає змоги чітко визначити культурно-історичне місце пам'ятки. Можна лише вказати, що на ній

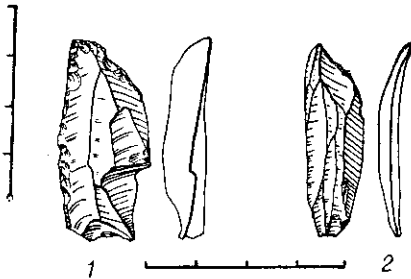

Рис. 3. Вістря з місцезнаходження Бігань.

значного поширення набула техніка виготовлення високоякісних ножевидних пластинок, про що свідчить наявність в комплексі мікропластинок і довершених форм нуклеусів, призначених для одержання заготовок цього типу.

Важливим є факт наявності серед знарядь асиметричного вістря з ретушшю по обох краях. Аналогічні виробу, як правило, відсутні в оріньякоїдних пам'ятках Східної Словаччини, які можна розглядати як еталон для культурно-хронологічної оцінки пам'яток Українського Закарпаття². Слід

зазначити, що скребки стоянки Бігань мають ретуш на одному або двох бічних краях. В оріньякоїдних східнословачьких пам'ятках таке ретушування цих виробів широко не спостерігається. До того ж, скребків на типових відщепах, характерних для оріньякоїдних пам'яток Східної Словаччини, серед біганських знахідок немає.

Такі ж відмінності простежуються між матеріалами Бігані та інвентарем місцезнаходження Берегове II. Ці спостереження свідчать про розвиненість інвентаря стоянки Бігань, яка, можливо, існувала пізніше, ніж оріньякоїдні пам'ятки Східної Словаччини, хронологічно визначені першим вюрмським інтерстадіалом і стадіалом W₂. Припускаючи це, треба мати на увазі, що в даному разі, очевидно, виступають не лише хронологічні, а й культурні відмінності.

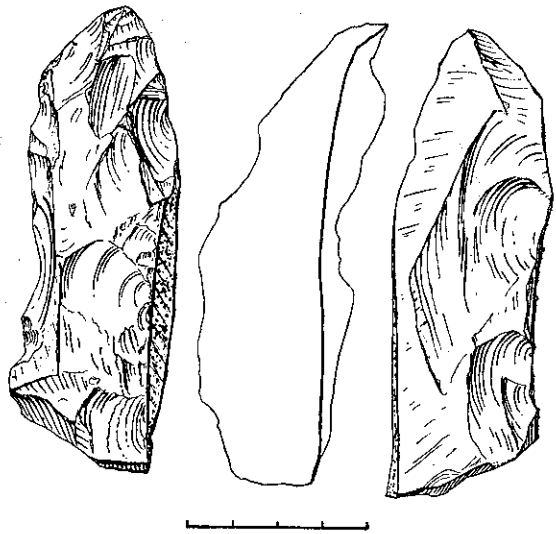

Рис. 4. Масивне знаряддя на нуклеоподібному уламку з місцезнаходження Бігань.

Місцезнаходження Дідова Гора розташоване за північно-західною околицею с. Бігань, поруч з Біганською горою. Вершина рівна, схили пологі, засаджені виноградом. Четвертинні відклади, що перекривають скельні породи, малопотужні. Вони являють собою суглинок жовтого кольору із значною домішкою щебеню і великих уламків каменю.

На південному схилі гори, поблизу вершини, вище кар'єру були зібрані на розораній поверхні окремі виробу пізньопалеолітичного ха-

² L. Vanes z. Barca bei Kosice. — Archaeologica slovacica fontes, t. VIII. Bratislava, 1968, стор. 192—197.

рактору. Це кілька невиразних відщепів з білого, непрозорого, низькоякісного кременю, відбійник, уламок крем'яної мікропластини, обсидіанова пластинка із скошеним кінцем (рис. 5, 2). На особливу увагу заслуговує знаряддя типу долота, виготовлене з широкої крем'яної пластини (рис. 5, 1). Воно має вузький, добре загострений робочий край, оброблений серією дрібних сколів, нанесених на обидві поверхні знаряддя. На верхньому товстому кінці, протилежному робочому краю, добре помітні сліди від багаторазових ударів. В інвентарі закарпатських пам'яток пізнього палеоліту знаряддя аналогічних або близьких

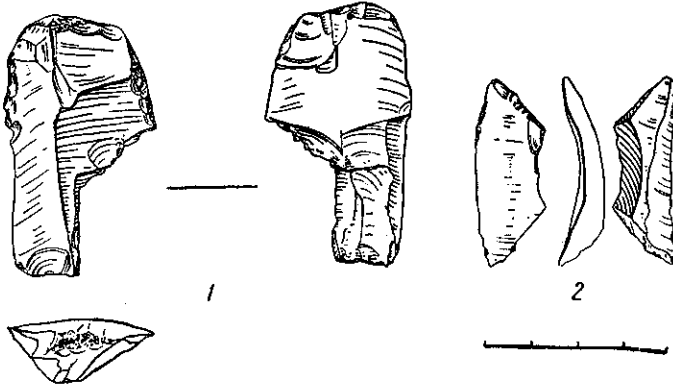

Рис. 5. Вироби з місцезнаходження Дідова Гора.

форм відсутні. Це надає місцезнаходженню неабиякого значення. Не виключено, що в даному разі йдеться про новий, ще не відомий на Закарпатті тип пізньопалеолітичних пам'яток.

С. В. СМІРНОВ

Новые позднепалеолитические местонахождения в Закарпатье

Резюме

В 1971 году в окрестностях с. Бигань Береговского района Закарпатской области было обнаружено два новых позднепалеолитических местонахождения.

Местонахождение Бигань представлено значительным количеством находок, собранных на поверхности. Среди них имеется одиннадцать нуклеусов, десять скребков, два резца и острия, одно комбинированное орудие и массивное орудие на нуклеевидном обломке. Морфологические особенности перечисленных изделий позволяют предполагать, что эта стоянка моложе ориньяковидного местонахождения Берегово II и ориньяковидных памятников сопредельной с Закарпатьем Восточной Словакии.

Местонахождение Дидова Гора дало несколько находок. Наиболее интересной среди них является орудие типа долота. Подобные изделия пока что не известны в позднепалеолитических памятниках Закарпатья.

В. К. ПЯСЕЦЬКИЙ

Мезолітичні стоянки в басейні р. Ірші

Північна частина Житомирської області мало привертала увагу дослідників, хоч своєрідні природні умови, наявність різних за формою піщаних підвищень та невеликих озерців на вододілах, сухих піщаних терас вздовж рік створювали сприятливі умови для заселення цієї території в епоху мезоліту.